

Sygn. akt IV CSK 544/15

POSTANOWIENIE

Dnia 19 maja 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Anna Owczarek

SSN Krzysztof Pietrzykowski

w sprawie z wniosku Zakładu Ubezpieczeń Społecznych
przy uczestnictwie B. Ś. i K. Ś.
o wpis w księdze wieczystej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 19 maja 2016 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w B.
z dnia 26 marca 2015 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w B. do ponownego rozpoznania, pozostawiając
temu Sądowi orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem z dnia 26 marca 2015 r. Sąd Okręgowy w By. oddalił apelację wnioskodawcy Zakładu Ubezpieczeń Społecznych od postanowienia Sądu Rejonowego w B. z dnia 29 grudnia 2014 r. oddalającego wnioski o wpisanie hipoteki przymusowej w kwocie 9.563,60 zł w księdze wieczystej prowadzonej dla nieruchomości stanowiącej współwłasność uczestników postępowania małżonków B. Ś. i K. Ś.

Sąd odwoławczy, aprobując poczynione przez Sąd pierwszej instancji ustalenia faktyczne oraz dokonaną na ich podstawie ocenę prawną, stwierdził, że z odpisu księgi wieczystej prowadzonej dla nieruchomości wynika, iż jest ona objęta wspólnością majątkową małżeńską uczestników. Wskazał, że do wniosku o wpis hipoteki przymusowej wnioskodawca dołączył decyzję dotyczącą zadłużenia uczestnika z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenie społeczne, zdrowotne, Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych oraz decyzję adresowaną do jego małżonki, a kopie tych decyzji zostały uczestnikom doręczone; decyzja skierowana do uczestniczki nie zawierała w sentencji odniesienia do jej odpowiedzialności, a jedynie w uzasadnieniu stwierdzono, że jako małżonka płatnika ponosi odpowiedzialność z majątku wspólnego, co powoduje, iż decyzji tej nie można uznać za decyzję wydaną w stosunku do uczestniczki. Jak stwierdził Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 17 kwietnia 2013 r., I CSK 433/12 (niepubl.), hipoteka przymusowa może zostać wpisana jedynie na podstawie dokumentu wystawionego przeciwko wszystkim współwłaścicielom nieruchomości. Odnosi się to do każdego dokumentu, a zatem nie tylko do tytułu wykonawczego, lecz także do nieostatecznej decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych określającej wysokość zobowiązania dłużnika z tytułu należnych składek na ubezpieczenie zdrowotne. Jeżeli nawet przepisy szczególne dopuszczają możliwość uzyskania hipoteki przymusowej na podstawie nieostatecznej decyzji administracyjnej, nie oznacza to, że wnioskodawca mógł uzyskać wpis takiej hipoteki, dołączając do wniosku decyzję dotyczącą dłużnika, doręczoną również jego małżonkowi; gdy dłużnikiem jest tylko jeden z małżonków, wnioskodawca powinien dysponować tytułem wykonawczym wystawionym przeciwko obojgu małżonkom. Zgodnie z ugruntowanym w orzecznictwie

stanowiskiem hipoteka pełni rolę szczególnego środka egzekucyjnego, a zatem do jej ustanowienia wymagany jest tytuł prawny stanowiący podstawę wszczęcia i prowadzenia egzekucji. Do takich wniosków, zdaniem Sądu Okręgowego, prowadzi analiza art. 27c ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (jedn. tekst: Dz. U. z 2012 r., poz.1015 ze zm. - dalej: „u.p.e.a.”) w zw. z art. 29 § 1, art. 26 i art. 1a pkt 20 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (jedn. tekst: Dz. U. z 2012 r., poz. 749 ze zm. - dalej: „Ord. pod.”). Wprawdzie z art. 29 § 1 Ord. pod. w zw. z art. 31 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jedn. tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 1442 ze zm. - dalej: „u.s.u.s.”) wynika, że odpowiedzialność zobowiązanego obejmuje nie tylko majątek odrębny, lecz także wspólny, ale sposób w jaki następuje realizacja tej odpowiedzialności określa 27c u.p.e.a., wskazując jak małżonek niebędący zobowiązanym może zostać włączony do postępowania egzekucyjnego. Z tych względów Sąd nie podzielił poglądu skarżącego, że art. 26 ust. 3 i 3a pkt 2 u.s.u.s. zwalnia wierzyciela z konieczności uzyskania administracyjnego tytułu wykonawczego przeciwko obojgu małżonkom w celu uzyskania wpisu hipoteki przymusowej na ich nieruchomości objętej wspólnością majątkową.

Skargę kasacyjną wnioskodawca oparł na podstawie naruszenia przepisów art. 110 pkt 3 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (jedn. tekst: Dz.U. z 2013 r., poz.707 ze zm. - dalej „u.k.w.h.”) w zw. z art. 26 ust.3 i 3a pkt 2 u.s.u.s. przez ich błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że dołączone do wniosku dokumenty nie mogą prowadzić do jego uwzględnienia, art. 107 § 1, art. 28 i art. 40 § 1 k.p.a. w zw. z art. 123 u.s.u.s. oraz art. 29 § 1 Ord. pod. w zw. z art. 31 u.s.u.s. przez ich błędną wykładnię polegającą na błędnym stwierdzeniu, że decyzja skierowana do K. Ś., dla uznania, iż wywołuje skutki materialnoprawne, powinna rozstrzygać w sentencji o odpowiedzialności uczestniczki oraz art. 27c u.p.e.a. w zw. z art. 29 § 1 Ord. pod. w zw. z art. 31 u.s.u.s. przez niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że dla uzyskania wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości objętej wspólnością majątkową małżeńską niezbędne jest uzyskanie przez wierzyciela administracyjnego tytułu wykonawczego przeciwko obojgu małżonkom.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Po nowelizacji u.k.w.h. dokonanej ustawą z dnia 26 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 131, poz. 1075) w orzecznictwie sądów powstały wątpliwości oraz rozbieżności odnośnie do tego, czy doręczona zobowiązanemu decyzja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, ustalająca wysokość należności z tytułu składek może stanowić podstawę wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości wchodzącej w skład majątku wspólnego zobowiązanego i jego małżonka. Zagadnienie to zostało rozstrzygnięte w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 10 października 2014 r., III CZP 28/14 (OSNC 2015, nr 2, poz.14), w której stwierdzono, że decyzja ustalająca wysokość należności z tytułu składek może być podstawą wpisu hipoteki przymusowej na takiej nieruchomości jedynie wówczas, gdy została doręczona obojgu małżonkom. Stanowisko to Sąd Najwyższy w obecnym składzie podziela, wraz z argumentami przedstawionymi na jego uzasadnienie.

Uzasadniając uchwałę, Sąd Najwyższy stwierdził, że w wyniku zmiany przepisów o hipotece, dokonanej ustawą z dnia 26 czerwca 2009 r., doszło do zniesienia podziału na hipotekę zwykłą i kaucyjną, a w ich miejsce wprowadzono jedną hipotekę, która została oparta na konstrukcji dotychczasowej hipoteki kaucyjnej. Z tego względu obecnie, inaczej niż przed zmianami, wierzytelności, które zostały stwierdzone tytułem wykonawczym i wierzytelności określone nieostateczną decyzją administracyjną, podlegają zabezpieczeniu jednolitą konstrukcyjnie hipoteką przymusową.

Sąd Najwyższy wskazał, że art. 26 ust. 3 u.s.u.s., który dotyczy jedynie wpisania hipoteki przymusowej na nieruchomości dłużnika, przewiduje, że podstawę wpisu stanowi doręczona decyzja, natomiast art. 26 ust. 3a pkt 2 u.s.u.s., dotyczący ustanowienia hipoteki przymusowej na nieruchomości należącej do wspólnego majątku małżonków, nie określa już podstawy wpisu hipoteki. Z zawartego w zdaniu pierwszym art. 26 ust. 3 u.s.u.s. odesłania włączającego ustępy 3a i 3b do treści ustępu 3 tego artykułu, można jednak wysnuć wniosek,

że hipotekę przymusową na wskazanych w art. 26 ust. 3a i 3b nieruchomościach także można ustanowić na podstawie doręczonej decyzji.

Przepis art. 26 ust. 3 u.s.u.s. nie określa podmiotu, któremu należy decyzję doręczyć. W tym zakresie w postępowaniu przed Zakładem Ubezpieczeń Społecznych - na podstawie odesłania przewidzianego w art. 123 u.s.u.s. - znajdują zastosowanie art. 28 i 40 k.p.a., z tego względu, że ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych nie zawiera własnej regulacji i nie odsyła do stosowania art. 133 i art. 145 Ord. pod., co wynika z art. 31 u.s.u.s. Zgodnie z art. 40 § 1 k.p.a., pisma doręcza się stronie, a według art. 28 k.p.a. stroną jest każdy, czyjego interesu prawnego lub obowiązku dotyczy postępowanie albo kto żąda czynności organu ze względu na swój interes prawny lub obowiązek. Stroną w rozumieniu tego przepisu jest także małżonek dłużnika, gdyż ustanowienie hipoteki przymusowej na nieruchomości objętej wspólnością ustawową stanowi ingerencję w jego prawa, która wiąże się przede wszystkim z odpowiedzialnością majątkiem wspólnym za zobowiązania dłużnika (art. 29 § 1 Ord. pod. w zw. z art. 31 u.s.u.s.). Przewidziane w art. 23 ust. 3 u.s.u.s. wymaganie doręczenia decyzji stanowiącej podstawę wpisu hipoteki przymusowej, obejmuje zatem doręczenie jej także małżonkowi dłużnika.

Wobec rezygnacji przez ustawodawcę z podziału hipoteki przymusowej na kaucyjną i zwykłą, straciły aktualność zasadnicze argumenty dotyczące rozważanej kwestii, przedstawione w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2004 r. III CZP 33/04 (OSNC 2005, nr 3, poz.43), stwierdzającej, że podstawę wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości będącej przedmiotem współwłasności łącznej dłużnika i jego małżonka stanowi doręczona dłużnikowi decyzja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych ustalająca wysokość należności z tytułu składek. Motywy tej uchwały opierały się na nieistniejącym obecnie podziale hipoteki przymusowej.

W uzasadnieniu uchwały z dnia 10 października 2014 r. Sąd Najwyższy podkreślił równocześnie, że zniesienie podziału hipoteki przymusowej na zwykłą i kaucyjną nie uzasadnia również stanowiska zajętego między innymi w powołanym przez Sądy obu instancji w niniejszej sprawie postanowieniu Sądu

Najwyższego z dnia 9 stycznia 2013 r., III CSK 69/12 (OSNC 2013, nr 7-8, poz. 93), iż w aktualnym stanie prawnym podstawą wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości objętej wspólnością ustawową, ustanowionej w celu zabezpieczenia wierzytelności z tytułu składek, może być tylko administracyjny tytuł wykonawczy wystawiony przeciwko dłużnikowi i jego małżonkowi. Zmiana konstrukcji hipoteki nie oznacza uchylenia możliwości ustanowienia hipoteki przymusowej na podstawie art. 26 ust. 3 i ust. 3a pkt 2 u.s.u.s., ponieważ dopuszczalność jej ustanowienia nie zależała przed nowelizacją, ani po niej, od charakteru hipoteki. Uchylony art. 111 u.k.w.h. określał jedynie charakter hipoteki ustanowionej na jego podstawie, w tym na podstawie nieostatecznej decyzji, określając ją jako hipotekę kaucyjną. Również obecnie, w świetle art. 26 ust. 3 i ust. 3a pkt 2 u.s.u.s., doręczona decyzja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych ustalająca wysokość należności z tytułu składek, stanowi podstawę ustanowienia hipoteki przymusowej. Wykładnia prowadząca do wniosku, że podstawą wpisu hipoteki przymusowej w takiej sytuacji mógł być jedynie administracyjny tytuł wykonawczy wystawiony przeciwko dłużnikowi i jego małżonkowi prowadziłaby do utraty znaczenia prawnego art. 26 ust. 3 i ust. 3a pkt 2 u.s.u.s.

Argumentów pozwalających rozstrzygnąć rozważane zagadnienie nie można poszukiwać w traktowaniu postępowania o wpis hipoteki jak postępowania egzekucyjnego, a hipoteki przymusowej jako szczególnego środka egzekucyjnego. Przeciwko temu przemawia przede wszystkim to, że hipoteka nie zmierza do zaspokojenia wierzyciela i nie warunkuje wszczęcia egzekucji z nieruchomości, a sąd wieczystoksięgowy nie działa jako organ egzekucyjny. Występuje ona jako środek zabezpieczenia oznaczonej wierzytelności, a jej wpis odbywa się na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego regulujących postępowanie wieczystoksięgowe; ustanowienie hipoteki nie jest ani sposobem, ani rodzajem egzekucji i jego skutkiem nie jest wyegzekwowanie roszczenia, lecz zabezpieczenie wykonania zobowiązania.

Sąd Najwyższy zwrócił też uwagę, że argumentu przemawiającego za wykładnią art. 26 ust. 3 i ust. 3a pkt 2 u.s.u.s., iż doręczoną decyzją w rozumieniu tych przepisów jest decyzja doręczona także małżonkowi, jeżeli ma ona stanowić

podstawę wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości objętej wspólnością ustawową, dostarczają przepisy art. 743¹ i art. 923¹ k.p.c., które zapewniają małżonkowi dłużnika środki obrony w przewidzianych w ustawie wypadkach dopuszczających podjęcie czynności związanych z wykonaniem zabezpieczenia, a także z egzekucją z mienia wchodzącego w skład majątku wspólnego na podstawie postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia wydanego przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim.

Stanowisko zajęte w uchwale z dnia 10 października 2014 r., III CZP 28/14, zostało ugruntowane w jednolitym orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. postanowienia z dnia 16 grudnia 2015 r., IV CSK 118/15, niepubl. i IV CSK 119/15, niepubl., z dnia 14 stycznia 2016 r., IV CSK 154/15, niepubl. i IV CSK 205/15, niepubl. i z dnia 20 stycznia 2016 r., IV CSK 133/15, niepubl.).

Ze względu na to, że podstawę wpisu hipoteki przymusowej może stanowić decyzja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych ustalająca wysokość należności z tytułu składek jednego z małżonków, którą doręczono każdemu z nich, nie znajduje podstaw wymagania przedstawienia tytułu wykonawczego wystawionego przeciwko obojgu małżonkom albo decyzji stwierdzającej w sentencji odpowiedzialność także drugiego z nich. Sąd niezasadnie zatem odmówił z powodu nieprzedstawienia takich dokumentów wpisu hipoteki na nieruchomości uczestników i skarga kasacyjna jako oparta na usprawiedliwionych podstawach podlegała uwzględnieniu.

Z omówionych przyczyn Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.

aj

eb